Mida lapsed vajavad?

Kasvatus ja hariduslikud eesmärgid waldorfpedagoogikas kuni lapse koolikõpsuseni

Peter Langilt

Lapsed sünnivad maailma individuaalsustena, kes arenevad oma annete, kalduvuste, huvide ja ka puuetega ning soovivad käia oma valitud teed. Et seda protsessi võimalikult hästi kujundada, on neil vaja eeskujusid kompetentsete täiskasvanute näol, heatahtlikku ja kindlat suhtluskeskkonda ja aega arenguks. Laste koht pole täiskasvanute maailma etteantud ajalistes skeemides ja ka mitte nende poliitilistes ja majanduslikes eesmärgistatud ettekujutustes. Lapsed on õppimisvõimelised, õppimisest rõõmu tundvad ja õppimisvalmid olevused. Nende arenguvalmidus on just esimestel elu- ja kooliaastatel suur. Sellest tuleneb vastutus kujundada nende elukeskkond nii, et nad saaksid areneda tervena (salutogenees) ja

- õppida tunnetama maailma selle seostes (arusaadavus),
- saavutada usaldus oma kasvavate jõudude ja võimete vastu (rakendatavus),
- avastada oma tegutsemise, tunnetamise ja mõtlemise mõtte.

Ka koolikõpsuse küsimuses ei tohi joonduda parteipoliitiliste või majanduslike huvide järgi, vaid peab orienteeruma lapse kehalise, hingelise, vaimse ja sotsiaalse arengu järgi. Koolieelne aeg peab olema selleks, et koolis toimuvat jäljendamata arendada niinimetatud baaspädevusi, millele saab hiljem rajada koolis antava kasvatuse ja hariduse. Just need baaspädevused asetavad hiljem noorukid ja täiskasvanud olukorda, mis võimaldab neil elus toime tulla saavutusi eeldavate nõudmistega, need loovad alles vundamendi hilisemaks diferentseerumiseks.

Waldorflasteaiad kui pädevuskeskused

Waldorflasteaiad ei pea end algusest peale lastehoiuasutusteks, vaid nad tahavad parendada iga üksiku lapse stardi- arengutingimusi ning võimaldada talle rõõmus, õppimisrohke ja õnnelik lapsepõlv.

Enne koolikõpsuse saavutamist ei vaja- ega kannata- lapsed ühekülgset intellektualiseerimist. Aga samamoodi mitte "kaisupedagoogikat"[1]. Neil on vaja vanemate ja hea haridusega pedagoogide tähelepanelikku saatmist, kes annavad neile orientiirid ja šansi õppimiseks. Ainult nii oskavad nad leida oma tee.

Waldorfpedagoogikas kehtivad õpi- ja arengueesmärkidena esimese kuue- kuni seitsmeaastaste laste kohta ehk siis waldorflasteaedades põhiliselt seitse pädevuste valdkonda:

[1] Originaalis *Kuschelpädagogik*, väga leebe kasvatus, lapsele tingimuste loomine nagu pehmetele patjadele, tlk märkus

Keha- ja liikumispädevus

Teadlased ja õpetajad on enam kui pooltel esimese klassi õpilastel kindlaks teinud rühihäireid, ülekaalu või tasakaaluhäireid. Paljud lapsed kannatavad liikumisvaeguse all, nende üldine ja peenmotoorika on arenenud puudulikult. Siin annab endast märku mitte ainult probleem haigekassade, vaid ka ühiskonna jaoks: inimese hingeline ja vaimne tundlikkus on seotud tema kehalise liikuvusega, sellel, kes ei suuda hoida kehalist tasakaalu, võivad tekkida sagedamini probleemid hingelise tasakaaluga. Samuti mõjutab liikumisvõime oluliselt keele omandamist. Millestki arusaamine ja võime sellele läheneda kujundab taju, avardab lapse kogemuste horisonti ja aktiviseerib keele arenemise protsessi. Nii valmistavad ennast lapsed, kes õpivad aktiivselt ja mitmekülgselt liikuma, samas ka üha kvalifitseeritumaks mõttetegevuseks ette.

Waldorflasteaias pööratakse sellepärast eriliselt tähelepanu sellele, et lapsed liiguksid mitmekülgselt: regulaarsed jalutuskäigud või mängimine ja töö aias kuuluvad samamoodi sellesse spektsisse nagu ring- või sõrmemängud ja käsitöö (näiteks õmblemine või tikkimine).

Metoodilised soovitused: kehatunnetus, kehatunne ja motoorika, sealhulgas peenmotoorika arenevad näiteks joostes, ronides, hüppenööriga hüpates, ringmänge mängides, mängides, aias või köögis töötades, lihtsatel muusikainstrumentidel mängides, tööpingi taga töötades (lihtsaid esemeid avlmistades, näit linnumaja).

Meelte- ja tajumispädevus

Virtuaalsed maailmad levivad üha rohkrm, nad moondavad meile ette väärtusi, mida tegelikkuses pole olemas. Et mitte nende pettepiltide lõksu langeda, peame me suutma usaldada rohkem kui kunagi varem oma meeli, meil on vaja teravdatud tajumispädevust. Meie lastel on vaja teravat tunnetust selle suhtes, mis nende ümber ja nendega toimub. See teadvus areneb koos usaldusega oma tajumisjõusse, seetõttu vajavad nad sel ajal usaldusväärseid võltsimata muljeid.

Ka hiljem vajalikuks osutuv meediapädevus saab siit pedagoogilise aluse. „Meediapädevus“, nii arutleb ameerika arvutiekspert Joseph Weizenbaum, „ tähendab võimet kriitiliselt mõelda. Kriitiliselt mõtlema õpitakse vaid kriitilise pilguga lugedes ja selle eelduseks on kõrge keeleline pädevus.“ **Waldorflasteaias peavad lapsed õppima kõigepealt oma meeltega avastama ja uurima reaalset maailma ja seejuures õppima tundma ning mõistma lihtsaid tajutavaid seoseid. Sel viisil, käsikäes avastamisrõõmuga, õpivad nad pikkamööda tundma ka loodusseadusi. Niisugused põhilised eeldused peaksid vähemalt olemas olema, enne kui lapsed hakkavad hõlvama komplitseeritumaid seoseid. Arvuti või televiisor juba lasteaias ei arenda kindlasti mitte hiljem vajalikku meediapädevust.**

Metoodilised soovitused: inimese kaheteistkümne meele eest hoolt kandmine, näiteks kompimismeel, elumeel, liigutamismeel, tasakaalumeel, haistmismeel, maitsmismeel, kuulmismeel, nägemismeel. Aga ka looduslähedaselt toodetud toiduained, kasutatavad naturaalsed materjalid, mis pole väljas meelepette tekitamisel (näeb välja nagu puit, kuid on tegelikult plastmass), toetavad seda arengut samamoodi nagu harmooniliselt kujundatud ruumid ja lapse ümbruses asuvate värvide ja materjalide hästi mõjuv kooskõla- need on vaid mõned näited.

Keeleline pädevus

Mõtlemine ja keel on tihedalt üksteisega seotud. Vaid keelega suudame oma mõtteid väljendada, kirjeldada tundeid, anda kõikidele maailma asjadele nimi ja asuda üksteisega vestlusse. Kuid see instrument vajab juba varakult aktiivset ja asjatundlikku hoolt. Lapsed õpivad rääkima vaid niisuguses keskkonnas, kus räägitakse. Seejuures sõltub väga palju eelkõige rääkija ja kuulaja vahelistest inimlikest suhetest. Lapse ja täiskasvanu vaheline keeleline ja hingeline soe suhe moodustab toitepinnase heale ja diferentseeritud kõneviisile.

See, millal lapsed rääkima hakkavad, on individuaalselt erinev. Kõik nad aga vajavad häid keelelisi eeskujusid täiskasvanute näol, et keelde sisse kasvada.

Waldorflasteaias on lauludel, lugudel, värssidel, sõrmemängudel ja rääkimisel lastega iga päev kontaktis olles suur tähtsus. Nii õpivad lapsed mängides keelt ja kodunevad selles. Kasvataja kõnelemisviis peab olema seejuures südamlik, selge, arusaadav ja kujundlik – ja vastama laste vanusele. Seetõttu pole siin kohta ei niinimetatud beebikeelel ega ka abstraktsetel seletustel.

Metoodilised soovitused: hea keeleline eeskuju, arusaadav, rikkalik ja kujundlik keel, laulud, salmid, sõrmemängud, riimid, asjade nimetamine asjatundlike ja õigete nimedega, näit taimede ja loomade nimed, igapäevane sisukate lugude, muinasjuttude jms jutustamine või ettelugemine, lastel rääkida laskmine, nende keelelisi vigu mitte korrigeerides. Võtta aega kuulamiseks- sellest tekib lugemisrõõm ja lugemisvõime.

Fantaasia- ja loominguline pädevus

See vastuolu on üldtuntud. Meie ümber on üha rohkem asju normitud, ette valmis tehtud ja kindlaks määratud. Teisalt on inimese ja ühiskonna areng ilma fantaasia ja loomingulise kreatiivsuseta vaevalt mõeldav. Kuid kas me oleme selleks varsti üldse veel võimelised? Kuidas me omandame ja säilitame selle pädevuse? Kui hiljem nõutakse täiskasvanult õigustatult elus ja tööl rohkeid ideid, hingelist ja vaimset erksust ning fantaasiat, siis tuleb nendele võimetele panna alus lasteaiaeas. Kõik fantaasiarikas, kõik kunstipärane avardab inimese hinge ja teadvust.

Waldorflasteaias võtab laste fantaasiajõudude arendamine ja nende eest hoolitsemine päris konkreetse kuju. Seal on palju valmis vormimata ja lõplikult valmis mänguasju, mis ergutavad laste loomingulisi jõude. Jutustatud lood ergutavad lapsi muundama kuuldu loominguliseks mänguks. Igapäevased mängufaasid annavad vajaliku aja ja vaba võimaluse otsustamiseks, selleks et lapsed saaksid pikalt, keskendunult ja ikka taas süttiva loomerõõmuga olla tegevuses.

Metoodilised soovitused: mänguasjad ja –materjalid, mis ergutavad fantaasiat, st mis jätavad ruumi vabaks tegutsemiseks, nagu kivid, lauad, puuklotsid, linad, regulaarsed mänguajad metsas või aias, mitmekülgsed mängud ja olukorrad, näit. rollimängud, nukumängud; suunatud vaba mäng; käsitööliste töö imiteerimine, näit puusepp, rätsep, st õppida mängides tundma niinimetatud „vanu ameteid“ ja kujundada nendesse suhtumist; kuulata huvitavaid lugusid ja mängida neid järele.

Sotsiaalne pädevus

Sotsiaalset üheskoos olemist tuleb õppida. Ilma sotsiaalse pädevuseta oleks üksiku inimese ja kogukonna elu mõeldamatu. Lapsed on sünnist saati sotsiaalsed olendid ja tahavad õppides inimestevahelistesse suhetesse sisse elada. Need õpiprotsessid algavad perekonnas ja jätkuvad lasteaias. Kuid üha enam lapsi kasvab näiteks ühelapselises peres, sageli vaid koos ühe vanemaga. Seetõttu on nende sotsiaalsete oskuste harjutamise pind piiratud. Lasteaed peab seetõttu rohkem looma võimalusi sotsiaalsete kogemuste omandamiseks. Sotsiaalse ühisolemise puhul on alati küsimus selles, kuidas viia üksiku huvid, soovid ja vajadused kooskõlla sotsiaalse kogukonna omadega. Seejuures peab panustama nii üksik inimene oma võimete ja intentsioonidega (vaba ruum), et luua vastutustundliku vabadusimpulsi ajel kogukond, kus on teisalt koht võimalikult kõigi huvidel. Selleks on vaja reegleid, kokkuleppeid ja usaldust. Lastel on vaja kogukondi, kus nad saaksid õppida tundma võimalikult palju neid elureegleid ja õppima neis orienteeruma.

Waldorflasteaed on niisugune orientiiri andev elukeskkond. Seal õpivad lapsed tundma struktureeritud päeva- ja nädalarütmi, kogevad, et on olemas reeglid kuni üksikutele lastele või rühmale antavate konkreetsete ülesanneteni välja (näiteks koristamine, laua katmine). Samas võivad nad alati orienteeruda täiskasvanute järgi nende tegevust matkides. Ja nad õpivad võtma vastutust ning kasutama tekkivat isiklikku vaba ruumi - samal ajal praktilisi tegevusi harjutades.

Metoodilised soovitused: vastastikune abistamine ja ülesannete täitmine nagu tolmu pühkimine või lillede kastmine. Sisukate lugude kuulamine: rollimängud nagu ise-ema-laps, tuletõrjuja, haigla,, pood; õppida andma, võtma ja jagama; vanemate kaasamine lasteaia ellu, näit mänguasjade parandamisel, pidudel ja pühadel või remonditöödel; konfliktide lahendamise harjutamine, näit. vabandama õppimine.

Motivatsiooni- ja kontsentreerumispädevus

Paljud lapsed, noored ja täiskasvanud kannatavad tänapäeval kontsentreerumishäirete, närvilisuse, hüperaktiivsuse all. Nende loomisrõõm ja võime siduda ennast mingiks ajaks ühe ülesandega on puudulik. Teaduses ja pedagoogikas uuritakse juba ammu seda põhjustavaid faktoreid (patogeenes). Samas on vajalik tunda ja tugevdada tervendavaid ja stabiliseerivaid faktoreid (salutogenees).

Waldorfpedagoogika näeb oma ülesannet mõlema kontseptsiooni ühendamises: muljetest, mis on osutunud väikse lapse arengule, kahjulikuks, püüab ta – vähemalt mõneks ajaks- teda eemal hoida (näit arvuti varajases lapseeas) – vastukaaluks sellele suunab ta raskuspunkti tervendavatele faktoritele. Näiteks arvestab ta juba varajases lapseeas laste õppimis- ja tegutsemisvajadusega ja püüab seda eeskuju ja matkimise kaudu ergutada. Päeva jooksul reeglipäraselt korduvad tegevused ja rütmiliste tegevuste elemendid kuni aastarütmini välja oma kõrghetkede ja pidudega aitavad lastes arendada kontsentratsioonivõimet, huvitavad ja ergutavad tegutsemisvõimalused motiveerivad lapsi.

Metoodilised soovitused: ise väljamõeldud mängud, mänguasjad, mis ergutavad aktiivsust ja pakuvad mitmekülgseid võimalusi. Õppida töid algusest lõpuni terviklikult tundma ja läbi proovima (küpsetamine, pesemine, aiatöö), luua pedagoogi huvi kaudu impulsse. Täiskasvanute eluliste tegevuste kogemine mõttetute või ebaterve agaruse asemel.

Eetilis-moraalne väärtuspädevus

Nii lapsed kui täiskasvanud vajavad eluks hingelisi ja vaimseid orientiire, väärtushinnanguid ja ülesandeid, millega nad saaksid ennast sisemiselt siduda. Lapsed vajavad reegleid, rituaale, selgust ja tõelisust. Nad tahavad näha täiskasvanuid, kes ennast millegagi seovad, kes annavad neile moraalseid orientiire, kuid ei moraliseeri. Paljud lapsed leiavad aga tänapäeval oma ümbruses eest sageli vaid meelelahutus- ja vabaajaseltskonna mastaabid ilma siduvate kohustusteta.

Waldorfpedagoogika lülitab moraalse-eetilise kasvatuse ja õpetuse täiesti teadlikult oma pedagoogilisse kontseptsiooni. Ta lähtub sellest, et lastel on vaja koordinaatide süsteemi hea, ilusa ja õige jaoks samamoodi nagu austust teiste inimeste vastu, teiste kultuuride ja loomingu vastu. Ja nad peavad õppima ka seda, et sellega kaasneb isiklik panus.

Metoodilised soovitused: orientiiri andvad lood, pidude ettevalmistamine ja pühitsemine, heasoovlik ümberkäimine loodusega, „lipi-api-pedagoogika“[2] vältimine, ligimisearmastuse ülesnäitamine, tänulikkus (tänusõnad või-salm söögi eel) ja abivalmidus, vanemate panuse kogemine seltsides ja poliitikas, lasteaias; multikultuuriliste eripäradega arvestamine; teiste rahvaste kommete tundmaõppimine, nende laulude laulmine ja lugude kuulamine.

[2] Originaalis *Wischi-Waschi-Pädagogik*, tähendab ilma kindlate põhimõtete ja kontseptsioonita kasvatust, tlk märkus

c/oWaldorfkindergartenseminar, Heubergerstraβe 11, D-70188 Stuttgart; Telefon 0711/268447-0; Fax 0711/268447-44;
E-mail: Peter.Lang@waldorfkindergartenseminar.de;
Kodulehekülg: www.waldorfkindergartenseminar.de

Sarjas „Õigus lapsepõlvele - see on inimõigus“ on seni ilmunud järgmised väljaanded:

Nr 1: Lapsepõlv on ohus (P. Lang/S.Pühler)
Nr 2: Narkootikumid ja sõltuvus- ennetamine kasvatuse kaudu (F. Vogt)
Nr 3: Hea lastetuba- nõuded väikelapse kasvatamisele (P. Lang/ S. Pühler)
Nr 4: Lapsepõlv kurdistab - keelevaegus ja keele eest hoolitsemine meediasajandil (R. Patzlaff)
Nr 5: Seksuaalsuse areng - saatev kasvatus ja selgitused (M. Weis)
Nr 6: Lastel on vaja muinasjutte (A. Esterl)
Nr.7: Lapsed ja arvutid - argumendid waldorfpedagoogikast
Nr 8: Kas käitumishäire või originaalne käitumine? (H. Köhler)

„Ühiskonna olemus avaldub kõige selgemalt viisis, kuidas ta käib ümber oma lastega. Meie edukust tuleb mõõta selle järgi, kui õnnelikud on meie lapsed ja kui hästi neil läheb, sest nemad on iga ühiskonna kõige haavatavamad kodanikud ja samas selle suurim rikkus.“

Nelson Mandela

Tõlkis: Maie Keek